

Володимир ДЕМЕНТОВ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В КОНТЕКСТІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

ДЕМЕНТОВ

Володимир
Олександрович,

магістр державного управління, заступник директора Сумського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом з навчально-методичної роботи, м. Суми.

Анотація:

У статті зроблений аналіз різноманітних підходів до визначення сутності та структури соціальної відповідальності державної служби, як однієї з головних умов розвитку державної служби на демократичних засадах.

Ключові слова: соціальна відповідальність, розвиток державної служби, демократичні перетворення.

УДК 35.071

Постановка проблеми. Перебіг соціально-економічних процесів в Україні на сучасному етапі характеризується високим динамізмом процесів розвитку, які обумовлені посиленням співробітництва органів державної влади в національному і інтернаціональному масштабі, складністю інтеграційних і глобалізаційних процесів, підвищенням ролі інноваційних орієнтирів реформування державної служби. Трансформаційні процеси в державному управлінні передбачають не тільки перенесення позитивного закордонного досвіду здійснення реформ, а й пристосування їх до специфіки соціально-економічної ситуації України. Діяльність державних органів повинна здійснюватись в конкретному соціальному середовищі, тому держава не може ігнорувати інтереси суспільства. Стабільність суспільства стає необхідною умовою стійкого розвитку державної служби. Особливо це стосується такої складної проблеми, як забезпечення соціальної відповідальності державної служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням забезпечення соціальної відповідальності державної служби в умовах демократизації державного управління приділяють велику увагу в своїх наукових публікаціях багато вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема, В. Бебик, І. Булеєв, Г. Боуен, А. Керол, С. Сеті, Ю. Іванов, Г. Комарова, О. Амоша, О. Новікова, І. Савченко, О. Оболенський та ін.

Формування мети статті. Питання забезпечення соціальної відповідальності державної служби в контексті демократичних перетворень в сучасній Україні потребують комплексного наукового аналізу, що й стало метою даної статті.

Вклад основного матеріалу. Свого процвітання держава може досягти за умови створення системи цінностей для таких суспільних груп: споживачів державних послуг, держави, державних службовців. Метою держави є отримання та зростання ефекту від функціонування державної служби, наявність позитивних соціальних і економічних наслідків взаємодії державних органів і суспільства, що сприятиме посиленню економічної, соціальної, енергетичної та ін. безпеки. Державні службовці зацікавлені в стабільності державного органу, розвитку з ним довгострокових трудових відносин, сприятливій робочій атмосфері. Для споживачів найбільшу цінність мають послуги, що задовольняють їх за якістю та механізмом отримання.

Реалізація зазначених інтересів сприяє зростанню соціальної відповідальності державної служби. В науковій літературі активно розглядають це поняття з точки зору суб'єктів господарювання (в різних роботах цей термін визначений таким як соціальна відповідальність бізнесу та корпоративна соціальна відповідальність), державних службовців і в меншій мірі органів державної влади. Тож наведемо деякі підходи зарубіжних та вітчизняних науковців до визначення сутності та структури поняття соціальної відповідальності [1; 2; 4; 5; 6; 7].

В. Бебик зазначає, що соціальна відповідальність – це усвідомлення суб'єктами соціальної держави єдності соціального простору,

найвищий прояв гуманізму, свідоме виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством, державою.

І. Булеєв зосереджує увагу на тому, що соціальна відповідальність на рівні малого і середнього бізнесу – це створення, збереження та збільшення робочих місць, своєчасна виплата податків та заробітної плати, навчання персоналу, партнерські відносини з постачальниками, споживачами, громадськими та державними інститутами. На рівні великих корпорацій стає зрозумілим необхідність розвитку соціальної сфери та інфраструктури, перетворення у креативну організацію, формування громадянських інститутів.

Г. Боуен характеризує соціальну відповідальність як обов'язок проводити ту політику, приймати ті рішення та прямувати тими напрямками діяльності, які є бажаними з точки зору суспільства та з позиції його цінностей

А. Керол приділяє увагу корпоративній соціальній відповідальності, яка має такі складові (в порядку зростання важливості: 1) економічна відповідальність – безпосередньо визначається базовою функцією компанії на ринку як виробника товарів та послуг, що надають змогу задовольняти потреби споживачів та отримувати прибуток; 2) правова відповідальність – передбачає необхідність дотримання закону бізнесом в умовах ринкової економіки, відповідність його діяльності очікуванням суспільства, які зафіксовані у правових нормах; 3) етична відповідальність – потребує від ділової практики відповідності очікуванням суспільства, які не зазначені у правових нормах, але ґрунтуються на існуючих нормах моралі; 4) філантропічна (дискреційна) відповідальність – спонукає фірму до дій, спрямованих на підтримку та розвиток добробуту суспільства через добровільну участь у реалізації соціальних програм

За С. Сеті корпоративна соціальна відповідальність включає: 1) соціальні зобов'язання (реакція на обмеження законодавства та ринку); 2) соціальну відповідальність (звернення до соціальних норм, очікувань від діяльності); 3) соціальну чутливість (запобіжна та попереджувальна адаптація до соціальних потреб)

Сайт Ліги справедливості визначає соціальну відповідальність держави у проведенні відповідальної політики по відношенню до висококваліфікованої робочої сили (виплата заробітної плати у державному секторі, пенсійне забезпечення), а також у вирішенні питань щодо охорони здоров'я.

Економічний енциклопедичний словник трактує соціальну відповідальність бізнесу як одну з провідних концепцій у тлумаченні основної мети діяльності підприємств, згідно якої такою метою є не максимальне привласнення прибутку, а визначальним є задоволення соціальних потреб та інтересів усіх верств населення.

Ю. Іванов, Г. Комарова стверджують, що соціальну відповідальність підприємства можна представити як такий тип його поведінки, що реалізується через здійснення певних дій та заходів, спрямованих на поліпшення добробуту населення.

Сайт Програма розвитку ООН Беларусь дає роз'яснення, що розрізняють зовнішню та внутрішню соціальну відповідальність бізнесу. 1) Зовнішня соціальна відповідальність бізнесу має такі структурні елементи: спонсорство та корпоративна благодійність; сприяння охороні навколишнього середовища; готовність брати участь в кризових ситуаціях; відповідальність перед споживачами товарів та послуг; 2) Внутрішня соціальна відповідальність бізнесу включає складові: безпека праці; стабільність заробітної плати; підтримання соціально значимої заробітної плати; додаткове медичне та соціальне страхування персоналу; розвиток людських ресурсів через освітні програми та програми підготовки та підвищення кваліфікації; надання допомоги працівникам в критичних ситуаціях.

О. Амоша, О. Новікова зазначають, що соціальна відповідальність держави повинна базуватись на визначенні та конкретизації обов'язків держави та її інститутів щодо прийняття та виконання законів, нормативних та правових документів, які спрямовані та забезпечують збереження, ефективне використання людських та природних ресурсів, додержання та реалізацію у повному обсязі державних соціальних гарантій

та державних соціальних стандартів; створення умов та можливостей формування та накопичення людського та соціального капіталу тощо. Соціальна відповідальність держави буде спрацьовувати при наявності та розвитку невідворотних механізмів її застосування, при укріпленні політичної культури, при розвитку демократичних засад державного управління, при конструктивній опозиції, при становленні партнерських відносин між гілками влади та підвищенні рівні довіри до влади.

І. Савченко відмічає, що соціальна відповідальність держави виступає визначальним фактором утвердження демократичних засад в українському суспільстві. Вона є одним із найефективніших засобів підтримання цілісності суспільства, суспільної злагоди, соціальної справедливості, вдосконалення суспільних відносин.

О. Оболенський зазначає, що соціальна відповідальність є важливою складовою діяльності державних управлінців є. Серцевиною її проблем є особисті цінності управлінців. Етична поведінка державних службовців значно впливає на довіру звичайних людей до дій уряду та до їх соціальної відповідальності. Державний службовець у спілкуванні з громадянами повинен постійно відчувати себе представником влади, мати свій імідж, який базується на таких якостях, як професіоналізм, державна позиція, інтереси.

В своїх дослідженнях О. Оболенський [5] робить акцент на тому, що державні службовці, виконуючі свої обов'язки, повинні мати чітке уявлення про свою діяльність: її соціальну значущість, організованість, матеріально-технічну та інформаційну забезпеченість; певну форму дій в апараті; компетентність керівництва державною діяльністю. І саме сукупність цих уявлень становить собою усвідомлення соціально необхідного способу діяльності, важливою складовою якої є соціальна відповідальність. Серцевиною її проблем є особисті цінності управлінців, а етична поведінка державних службовців значно впливає на довіру людей до дій уряду та до їх соціальної відповідальності. Державний службовець у спілкуванні з громадянами має постійно відчувати себе представником влади, створювати та підтримувати свій імідж, який базується на таких якостях, як професіоналізм, державна позиція, інтереси. Особисті якості (темперамент, відповідальність, дисциплінованість), коло спілкування, біографія, комунікативність, зовнішній вигляд, стиль мислення – все це становить поняття іміджу.

Слід зазначити, що багато чинників сприяють просуванню соціальної відповідальності [6]: занепокоєння й очікування громадян, споживачів, органів державної влади та інвесторів у контексті глобалізації і широкомасштабних індустріальних змін; соціальна та економічна безпека держави, яка є метою будь якої держави, особливо в умовах демократизації суспільства, державного управління тощо; соціальні критерії щодалі більше впливають на інвестиційні рішення окремих осіб та інституцій (зокрема міжнародних) і як споживачів, і як інвесторів; турбування шкодою довкіллю, заподіяної економічною діяльністю, вичерпністю ресурсів; прозорість діяльності органів влади, що стала можливою завдяки засобам масової інформації та сучасним інформаційним і комунікаційним технологіям.

В контексті глобальних перетворень визначення та застосування соціальної відповідальності на національному рівні повинно спрямовуватись на досягнення високого рівня людського розвитку з застосуванням державних важелів регулювання соціальних процесами. Соціальна відповідальність держави, як зазначають О. Амоша та О. Новікова [1], повинна базуватись на визначенні та конкретизації обов'язків держави та її інститутів щодо прийняття та виконання законів, нормативно-правових документів, які спрямовані та забезпечують збереження, ефективне використання людських та природних ресурсів, додержання та реалізацію у повному обсязі державних соціальних гарантій та державних соціальних стандартів; створення умов та можливостей формування та накопичення людського та соціального капіталу тощо. Отже, на державній службі як інструменті реалізації державного управління на законній підставі лежатиме відповідальність за забезпечення досягнення вказаних цілей під час реалізації державної політики.

Узагальнення визначення поняття «соціальна відповідальність» та її структурних елементів надає змогу визначити особливості формування соціальної відповідальності державної служби (рис. 1), виділити основні її складові та напрямки реалізації в Україні (рис. 2).

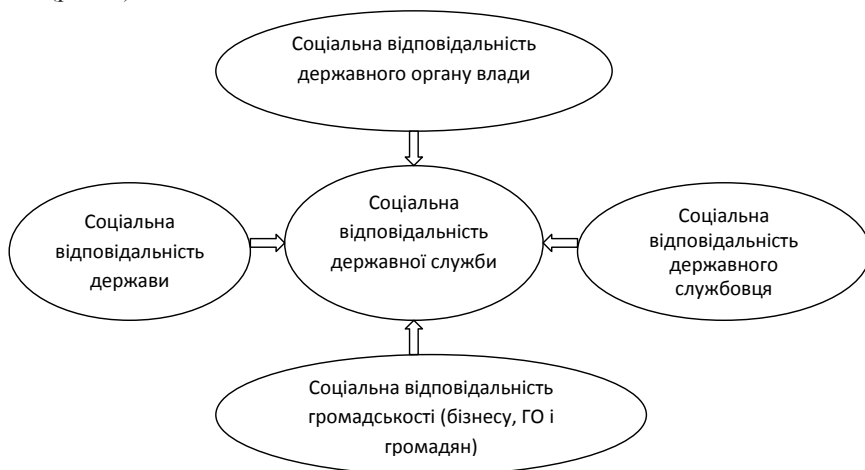

Рис. 1. Формування соціальної відповідальності державної служби

Рис. 2. Основні складові соціальної відповідальності державної служби

Таким чином, в найбільш широкому тлумаченні соціальну відповідальність державної служби можна представити як такий тип її поведінки, що реалізується через здійснення певних дій та заходів, спрямованих на поліпшення добробуту населення та сталий розвиток держави в цілому. Сталість розвитку передбачає такі перетворення, за яких задоволення потреб теперішнього покоління не ставитиме під загрозу можливості майбутніх задовольняти свої потреби.

Оскільки, як вже зазначалося автором раніше [3], індикатором і основою розвитку державної служби в контексті демократичних перетворень, є потенціал державної служби, то цікавим з науково-практичної точки зору є вплив соціальної відповідальності на наявні та перспективні можливості державних органів. Так високий рівень розвитку державної служби є запорукою для формування і посилення її потенціалу, для підтримки існуючих і створення нових конкурентних переваг (наприклад, даного виду діяльності порівняно з іншими), оперативного усунення та передбачення виникнення протиріч та кризових явищ, а також успішної реалізації обраної стратегії модернізації. В той же час сформований потенціал визначає загальний рівень розвитку державного органу. Зворотний взаємозв'язок потенціалу державної служби полягає в тому, що він виступає джерелом для створення конкурентних переваг, які підтримують стійкість та привабливість даного виду діяльності на ринку праці, а також обумовлює певну спроможність, зокрема інституційну, до передбачення, ідентифікації та вирішення певних проблем через прийняття соціально відповідальних рішень при наданні державних послуг.

Також рівень потенціалу державної служби є, з одного боку, індикатором при оцінці її ефективності, і з іншого, – одним з головних критеріїв вибору напрямів її удосконалення на демократичних засадах.

Особливості взаємозв'язку соціальної відповідальності і потенціалу державної служби зображено на рис. 3.

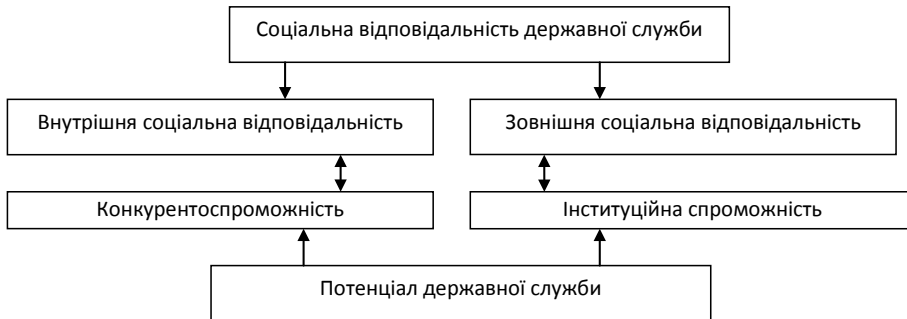

Рис. 3. Взаємозв'язок соціальної відповідальності і потенціалу державної служби

Такий взаємозв'язок чітко простежується за таким характером [3]:

- внутрішньоорганізаційний потенціал державної служби характеризує ті умови, які закладено в основі проходження служби і, передусім, законодавчо гарантовані державою. Саме такі її характеристики слугують критеріями та конкурентними перевагами при прийнятті рішення людиною щодо прийняття на роботу у державні органи. В такому аспекті внутрішня соціальна відповідальність стає запорукою сталого розвитку державної служби та мотивацією державного службовця до належного виконання свої обов'язків. Врегулювання проблемних питань в зазначених аспектах сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності державної служби;
- зовнішньоорганізаційний потенціал державної служби відобразатиме здатність державної служби виконувати покладені на неї завдання, вдовольняючи запити користувачів державними послугами. З точки зору взаємодії державних органів з громадськістю на демократичних принципах важливим є прийняття соціально відповідальних рішень з боку державної служби, що сприятиме підвищенню довіри суспільства до держави та досягненню головної мети державного управління – роз-

квіту держави і добробуту громадян. Ефективність зазначеного механізму залежить саме від інституційної спроможності державної служби.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що забезпечення дотримання принципів соціальної відповідальності державної служби є першочерговим завданням державного управління в сучасних умовах загальної демократизації, та від ефективності його реалізації залежатиме підвищення конкурентоспроможності державної служби, оптимізація її внутрішньоорганізаційного та зовнішньоорганізаційного потенціалу, що гарантує сталий розвиток державної служби, підвищить мотивацією державних службовців до належного виконання свої обов'язків та прийняття соціально відповідальних рішень.

Література:

1. Амоша О., Новікова О. Соціальна відповідальність в контекст і розвитк у людського потенціалу // Держава і суспільство, С. 122-27. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pubupr/2011-1/doc/3/01.pdf
2. Бебик В. Держава і громадянське суспільство: партнерські комунікації у глобальному світі: [Навч.-метод. посібн.] / Бебик В., Бортніков В., Дегтерьова Л., Кудряченко А. (за заг. ред. В.Бебика) – К.: Інститут громадянського суспільства, 2006. – 248 с.
3. Дементов В.О. Особливості розвитку державної служби в умовах демократизації державного управління // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Вип. 4 (35). – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – С. 135-141.
4. Козаков В.М. Становлення та розвиток соціально-ціннісних засад державного управління в Україні: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 – теорія та історія державного управління / В. Козаков. – К., 2008. – 446 с.
5. Оболенський О.Ю. Державна служба: навч. посіб. / О.Ю. Оболенський. – К.: КНЕУ, 2006. – 472 с.
6. Савченко І.Г. Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави: дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Національна академія держ. управління при Президентіві України. Харківський регіональний ін-т держ. управління. – Х., 2007. – 202 с.: табл. — Бібліогр.: с. 168-187.
7. Савченко І.Г. Соціальна відповідальність в контексті розбудови соціальної держави в Україні // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2005. – № 2(24): У 2 ч. – Ч. 1. – С. 55-63.